

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إن الحمد لله، نحمده ونستعينه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدا عبده ورسوله

أما بعد :

خداوند سبحان، حج را بعنوان رکنی از ارکان پنجگانه اسلام، بر هر فرد مسلمان، بالغ، عاقل، آزاد، توانمند، واجب فرموده اند، چنانکه میفرماید: (و حج خانه «کعبه» بر کسانی که توانائی «مالی و بدنی» رفتن به آنجا دارند، واجب الهی است، و هر کس کفر ورزد، همانا خداوند از همه جهانیان بی نیاز است) «آل عمران: ۹۷»

و این فریضه الهی آنچنانکه پیامبر اسلام - صلی الله علیه وسلم - و صحابه کرام - رضوان الله علیهم أجمعین - بجای آورده باید انجام داد، در حدیث صحیح روایت است که پیامبر - صلی الله علیه وسلم - فرمود: (مناسک

«حج» خود را از من فراگیرید، زیرا نمی دانم شاید بعد از امسال حج نکنم) «صحیح مسلم»

بنابر این ما در قالب این راهنما، چگونگی انجام مراسم حج و عمره در پرتو، قرآن؛ سنت و اقوال سلف عرضه خواهیم کرد، امید است که مورد رضایت خداوند، و استفاده دستان، بخصوص حجاج محترم قرار گیرد.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

شارجه : ۲۱ / ذی الحجّه / ۱۴۲۹

موافق با : ۲۸ / دسامبر / ۲۰۰۸

دکتر سید محمد سمیع رستاقی

انواع میقات

میقات بردو نوع است ۱ - زمانی ۲ - مکانی
میقات زمانی : عبارت از ماههای حج، شوال، ذوالقعدة
و ذوالحجة است

میقات مکانی: عبارت از جاهای مخصوصی است که از
آنجا احرام به حج و عمره می بندند و آن پنج جاست :

۱. ذو الحلیفة یا (ایبار علی) میقات اهل مدینه
و کسانیکه از راه مدینه به حج و عمره می آیند است
۲. جحفه یا (رابغ) میقاتگاه اهل شام، مصر
و سایر کسانیکه از مغرب می آیند است
۳. قرن المنازل یا (قرن الثعالب) میقاتگاه اهالی نجد،
و کسانیکه از آن طرف می آیند است
۴. یلملم میقاتگاه اهالی یمن، فارس و کسانیکه از
مشرق می آیند است
۵. ذات عرق یا (ضریبه) میقاتگاه اهالی عراق
و کسانیکه از آن سو به حج می آیند است.
و میقاتگاه اهل مکه خود مکه است

صورت‌های انجام حج و عمره :

حج و عمره به سه صورت انجام می‌گیرد

۱. تمتع : عبارت از احرام به عمره در ماه‌های حج سپس احرام به حج در وقت آن (هشتم ذی الحجة) است این صورت بخصوص برای کسیکه قربانی همراهش نباشد بهتر است

۲. قران : عبارت از احرام به عمره و حج باهمدیگر است

۳. افراد : تنها احرام به حج است

تذکر: فرق میان قارن و مفرد در این است که برقارن قربانی است

کیفیت انجام عمره :

اساس عمره بر چهار چیز است

اول : احرام : عبارت از نیت دخول در عمره با صیغه (لبیک اللهم بعمره) است شخص معتمر از لباس مفصل و دوخته خود بیرون آمده و لباس احرام معمول که لنگ پا و دوش است می‌پوشد، سپس در حالت ایستاده روی بطرف قبله با صدای بلند شروع به (لبیک اللهم لبیک لبیک لا شریک لک لبیک إن الحمد والنعمه لک والملك لا شریک لک) می‌کند و آن راتا انجام طواف

ادامه می دهد، چنانچه بعلت پیش آمدی احتمال قطع عمره اش می دهد صیغه (اللهم محلی حیث حبستی) به آن بیفزاید، در اینصورت قربانی براونست، ومی تواند در آینده حج ویاعمره نماید، جز حج فرض که باید قضاکند

غسل زدن واستعمال بوی خوش قبل از احرام سنت است زنان هر لباسی جز لباس زینتی را می پوشند و از پوشیدن دست کش و نقاب صورت خودداری می نمایند، بهتر است که احرام بعد از نماز فرض ویاستنی منعقد شود، خود احرام دارای نماز بخصوصی نیست، پس از احرام هفت چیز بر مردان و زنان محرم و دو چیز فقط بر مردان محرم حرام میشود

۱. تراشیدن و کوتاه کردن موی سر و هر موی دیگر بدن
۲. کوتاه کردن ناخن دست و پا
۳. استعمال بوی خوش
۴. عقد ازدواج چه برای خود و چه برای دیگران
۵. بوسه زدن و لمسی که شهوت بر انگیز باشد

۶. آمیزش نمودن باهمسر خود
۷. شکار کردن حیوانات بری و وحشی حلال
گوشت مانند آهو و شکار کردن پرنده
- انجام این هفت چیز بر زنان و مردان محرم حرام است،
و دو چیز دیگر از محرمات مختص به مردان است
۱. پوشاندن سر
۲. پوشیدن لباس مفصل و دوخته شده
- سنت است که محرم جهت ورود به مکه غسل زند،
و به مسجد الحرام که رسید پای راستش را جلو
و با خواندن دعای «اللهم صل علی محمد وسلم،
اللهم افتح لی ابواب رحمتک» وارد مسجد الحرام
شود، به محض دیدن خانه کعبه دستش را بلند و
دعای «اللهم أنت السلام، ومنک السلام، فحیینا
ربنا بالسلام» خوانده و به طرف حجر الأسود
رفته و طواف خود را شروع کند
- دوم: طواف: سپس نیت طواف نموده و شروع
به انجام آن می کند، در صورت امکان حجر
الأسود را با دست راستش گرفته و می بوسد،

و بر آن سجده می کند، چنانچه ممکن نبود لمس کرده و دستش را می بوسد و اگر باز هم ممکن نبود بسوی آن اشاره می کند، این کار را در هر دور از طواف خود انجام می دهد، سپس کعبه و حجر الأسود را از طرف چپ خود قرار داده و از آنجائیکه خط کشیده شده الله اکبر گویان طوافش را شروع می کند، به رکن یمنی که رسید فقط به آن دست می کشد و: « ربنا آتنا فی الدنيا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار » می گوید

طواف دارای دعای بخصوصی نیست، شخص در آن می تواند قرآن بخواند و یا هر دعای دیگر بکند

در طواف ستر عورت و طهارت شرط است، بنا بر این شخص عریان وزن حائض جایز نیست طواف نمایند، طواف هفت دور است و هر دوری از حجر الأسود شروع و به آن ختم می شود

در طواف مراعات دو چیز سنت است :

۱. اضطباع : عبارت از قرار دادن وسط لباس احرام زیر بغل راست و انداختن دو طرف آن بر روی کتف چپ، به گونه ای که کتف راست آشکار

بماند، است این امر، خاص به مردان می باشد
 ۲. رمل : عبارت از سرعت رفتن در طواف، با گامهای
 متقارب به همدیگر است، این کار در سه دور اول از
 طواف خود انجام می دهد سپس در صورت امکان
 بسوی مقام ابراهیم رفته و دو رکعت نماز را نزد مقام
 ابراهیم به گونه ای که مقام میان خود و کعبه قرار
 داده، در رکعت اول سوره «کافرون» و در رکعت
 دوم سوره «إخلاص» می خواند سپس بطرف چاه
 زمزم رفته و از آن آب می نوشد، و به حجر الاسود
 بر گشته و آنرا می بوسد

سوم: سعی در میان صفا و مروه : پس از طواف،
 بسوی کوه صفا بالا رفته تاجا ئیکه کعبه را
 مشاهده روی بطرف آن دستش را بلند، و سه بار
 (الله أكبر) و (لا إله إلا الله وحده لا شریک له، له
 الملك وله الحمد، یحیی ویمیت وهو علی کل شی
 قدیر، لا إله إلا وحده لا شریک له، أنجز وعده،
 ونصر عبده، وهزم الأحزاب وحده) می گوید،
 سعی دارای دعای مخصوصی نیست، هر دعایی
 که خواست در آن می کند، بهتر است که دعاها

وارده از پیامبر و اصحاب بنماید، سپس از صفا
 بسوی مروه سر ازیر شده تا به ستون سبز رسیده
 از آنجا تا ستون سبز بعدی سرعت رفته، سپس
 بصورت عادی تا کوه مروه بالا می رود، به مروه
 که رسید، روی بطرف قبله دستش را بلند و مانند
 دعای صفا تکرار می نماید، سپس از مروه بسوی
 صفا بالا رفته جای سرعت، سرعت گرفته و جای
 راه، راه می رود این کار را هفت بار انجام می
 دهد، از صفا تا مروه یک بار و از مروه تا صفا یک
 بار محسوب، و سعی خود را به مروه ختم می کند
چهارم: تراشیدن و یا کوتاه کردن موی سر: سپس
 موی سر خود را کوتاه می کند و یا می تراشد، مردرد
 صورتیکه متمتع باشد کوتاه کردن برایش بهتر است،
 در غیر این صورت تراشیدن بهتر است، و زن موی
 سر خود را جمع نموده و به اندازه یک سر انگشت
 فقط کوتاه می کند، کوتاه کردن و تراشیدن باید همه
 سر را فراگیرد. با انجام این چهار موردی که ذکر شد
 شخص معتمر از عمره خود فارغ شده و همه چیز
 براو حلال می شود بعد از این تا روز (ترویبه) که
 روز هشتم ذی الحجة است منتظر، سپس در قبل

از ظهر این روز احرام به حج بسته و شروع به اعمال حج می کند.

کیفیت انجام مراسم حج :

کل مراسم حج در پنج و یا شش روز بصورت زیر انجام می شود

روز اول : روز اول حج، که روز هشتم ذی الحجة، و روز (ترویة) نامند حجاج قبل از ظهر این روز از همان جای سکونت خود در مکه، احرام به حج بسته، و همان کاری را که در احرام به عمره انجام داده، انجام می دهند جز اینکه با صیغه « لَبَّيْكَ حَجًّا » بجای « لَبَّيْكَ عُمْرَةً » وارد حج می شوند و تلبیه خود را چنانکه در مبحث عمره گذشت تا روز رمی « جَمْرَةَ عَقَبَةَ » ادامه می دهند، و جهت احتمال بروز مانعی و قطع حج بهتر است که صیغه شرطیه « مَحَلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي » به صیغه حج خود بیفزایند، پس از احرام به حج روانه سرزمین منی شده، و نماز ظهر و عصر، مغرب و عشاء دو رکعت دو رکعت در وقت خود بصورت قصر در آنجا بجای می آورند، همچنین نماز صبح روز نهم را هم در منی می خوانند حجاج اهل مکه همانند سایر حجاج در منی و

عرفات و مزدلفة نماز خود را قصر می کنند
روز دوم : روز دوم که روز نهم ذی الحجة است
پس از طلوع آفتاب این روز حجاج از منی بطرف سر
زمین عرفات حرکت می کنند در راه خود در صورت
امکان در جائی بنام «نمره» تا قبل زوال خورشید منزل
می گیرند ترک اینجا اشکالی ندارد زیرا که سنت است
پس از میل خورشید بطرف مغرب در محلی بنام «عرنه»
که پیش از عرفات است فرود آمده و امام خطبه ای را به
تناسب زمان و مکان ایراد می کند سپس با یک اذان و دو
اقامه نماز ظهر و عصر را دو رکعت دو رکعت در وقت
ظهر «جمع تقدیم» می خوانند چنانچه برای حاج اقامه
نماز با امام میسر نبود خودش به تنهایی نماز می خواند
سپس وارد سر زمین عرفات شده و بسوی «جبل الرحمة»
می روند همه سر زمین عرفات موقوف است هر کجاکه به
ایستند موقوف عرفات است در سر زمین عرفات روی
بطرف قبله دست به دعا و مشغول راز و نیاز و ستایش می
شوند بهتر است که با دعاهای وارده از پیامبر و اصحاب
دعا نمایند و بهترین دعا «لا إله إلا الله وحده لا شریک له له
الملک وله الحمد وهو علی کل شیء قدير» است تا غروب
آفتاب در سر زمین عرفات مانده پس از غروب آفتاب

از آنجا روانه «مزدلفه» شده به مزدلفه که رسیده اذان و اقامه مغرب گفته و سه رکعت نماز مغرب و دو رکعت نماز عشاء را بصورت جمع بجای می آورند

روز سوم: روز سوم حج که روز دهم ذی الحجة و روز عید قربان است حجاج بعد از نماز صبح در مزدلفه در صورت امکان به «مشعر الحرام» که کوهی در مزدلفه است رفته و در آنجا روی بطرف قبله به «الحمد لله والله اکبر ولا إله إلا الله وحده لا شریک له» و دعا می پردازند هوا که خوب روشن شد قبل از طلوع آفتاب این روز از مزدلفه با وقار و فروتنی و سکونت تلبیه گویان بسوی منی جهت رمی ستون بزرگ «جمرة عقبه» حرکت و به «بطن محسر» در منی که رسیده کمی شتابان راه وسط را که بسوی «جمرة عقبه» می رود در پیش گرفته و جهت رمی به «جمرة عقبه» می روند

در این روز حجاج پنج چیز انجام می دهند:

۱. رمی جمرة عقبه «ستون بزرگ» که بطرف به مکه و در منتهای منی و آخرین ستون است، هفت سنگ ریزه را که کمی از دانه نخود درشت تر از سر زمین منی چیده و به گونه ای که مکه از طرف چپ

ومنی از طرف راست خود قرار داده روی به جمره عقبه نموده و آن را رمی می کنند، و با هر پرتابی «الله اکبر» می گویند، در اینجا تلبیه حجاج پایان می یابد، رمی جمره عقبه حتما باید بعد از طلوع خورشید روز دهم صورت گیرد، در صورتیکه رمی قبل از زوال خورشید مشکل، ومشقت بار باشد، جایز است که بعد از زوال وحتى تا پاسی از شب چنانکه در حدیث «الراعی یرمی باللیل ویرعی بالنهار» وارد است رمی نمایند

۲. سپس حجاج در هر جائی از منی و مکه که بخواهند، قربانی می کنند، وقت قربانی چهار روز است : روز عید و سه روز بعد از آن، در صورت میسر نشدن قربانی، سه روز در حج وهفت روز پس از بازگشت به محل خود روزه می گیرد، هفت نفر هم می توانند در یک شتر و یا گاو قربانی شریک شوند

۳. سپس حاج سرش را می تراشد و یا کوتاه می کند، برای مرد تراشیدن بهتر است، وزن همه موی سرش را جمع، و به اندازه یک سرا انگشت کوتاه می کند

و حق تراشیدن را ندارد، با انجام این سه موردی که گذشت «تحلل اول» حاصل، و همه چیز جز جماع نمودن برای حاج حلال می شود

۴. سپس حاج از منی به کعبه برگشته و طواف «إفاضة» را که رکن حج است همان گونه که در عمره گذشت انجام می دهد، و همچنین دو رکعت نماز سنت نزد مقام ابراهیم چنانکه در عمره ذکر شد، بجای می آورد

۵. سپس چنانکه در عمره گذشت سعی می کند، چون بصورت متمتع وارد حج شده دوبار سعی می کند سعی اول جهت عمره، و سعی دوم جهت حج است، بر خلاف قارن و مفرد در صورتیکه بعد از طواف قدوم سعی نموده دیگر سعی بر آنان نیست، در غیر اینصورت حتما باید سعی نمایند.

با طواف إفاضة و سعی «تحلل آخر» حاصل، پس از این همه چیز بر حاج حلال می شود این پنج مورد که گذشت بهتر است به ترتیب: اول رمی جمره عقبه: سپس قربانی: سپس تراشیدن و کوتاه کردن موی سر: سپس طواف: سپس سعی: انجام گیرد،

مراعات ترتیب این موارد شرعا الزامی نیست

سپس حجاج در همین روز (دهم ذی الحجة) بعد از طواف و سعی به منی برگشته و بقیه همین روز و سه روز ایام تشریق جهت رمی ستون سه گانه، در منی می ماند، در صورت وجود عذر می تواند آنجا را ترک نماید و ن خوابد

روز چهارم : روز چهارم، که روز یازدهم ذی الحجة است، حجاج بعد از میل آفتاب بطرف مغرب، ستونهای سه گانه، بایست و یک سنگ ریزه، هر ستونی با هفت سنگ ریزه، پشت سر هم رمی می کنند، و با هر پرتابی «الله اکبر» می گویند، بترتیب اول جمره اولی که نزدیک به مسجد خیف است رمی نموده، سپس کمی بطرف راست آمده، روی بطرف قبله ایستاده و دست خود را بلند و دعا می کنند سپس بسوی ستون وسطی رفته و رمی کرده، کمی بطرف چپ، روی به قبله ایستاده و دست خود را بلند و دعا می کنند، سپس بسوی ستون بزرگ «جمرة عقبه» آمده و رمی نموده و به جایگاه خود برمی گردند

روز پنجم و ششم : روز پنجم و ششم، که روز

دوازدهم و سیزدهم ذی الحجة است همانند روز یازدهم ستون‌های سه گانه را رمی می‌کنند، چنانچه حاج بعد از رمی روز دوازدهم و قبل از غروب آفتاب آن روز از منی خارج و به مکه بازگردد دیگر رمی بر او نیست، اما اگر آفتاب روز دوازدهم غروب کرد و در منی باقی مانده بود، همانند روز گذشته، روز سیزدهم، هم در منی باقی مانده و ستونهای سه گانه را رمی و به مکه می‌آید، و نماز ظهر را در مکه می‌خواند و از چاه زمزم آب می‌نوشد

فقه‌های اسلامی، وکالت در رمی چهاربرای فرد ناتوان بعلت بیماری و یا کهولت سن و غیره جایز می‌دانند، وکیل، اول بجای خود رمی نموده، سپس بجای موکلش، همچنین وکیل می‌تواند هر ستونی، اول بجای خود سپس بجای موکلش رمی نموده، سپس به ستون بعدی می‌پردازد، وکیل حتما باید دانا و متدین باشد، تعیین وکیل به نیت موکل انجام می‌گیرد، همچنین حاج در صورت وجود عذر می‌تواند رمی دوروز را در یک روز جمع، و انجام دهد

پس از بازگشت حاج از منی به مکه تاهر وقتی

که بخواهد می تواند در مکه باقی بماند

طواف وداع : حاج به هنگام خروج از مکه حتما باید طواف وداع همانند طواف قدوم و افاضه انجام دهد سپس خارج شود، چنانچه به جهت عذری بعد از طواف وداع در مکه باقی ماند، حتما باید دوباره طواف کند

طواف وداع بر زن حائض و نفساء لازم نیست، و بدون طواف نمودن، میتوانند از مکه خارج شوند حاج پس از طواف وداع پای چپ خود را جلو کرده و با خواندن دعای «اللهم صل علی محمد و سلم، اللهم انی أسألك من فضلک» از مسجد الحرام خارج می شود
خلاصه :

ارکان حج چهار چیز است :

۱. احرام : (منظور نیت دخول به حج یا عمره است)
۲. وقوف بعرفه
۳. طواف افاضه (طواف رکن)
۴. سعی میان صفا و مروه

این چهار چیز اساس حج، و بدون آن حج درست

نیست، و در صورت ترك باید انجام داد

واجبات حج هفت چیز است :

۱. احرام بستن از میقات
۲. استمرار و قوف در عرفات تا غروب آفتاب روز نهم
۳. شب ماندن در مزدلفه
۴. رمی ستون عقبه در روز عید، و رمی ستون های سه گانه در ایام تشریق
۵. تراشیدن و کوتاه کردن موی سر
۶. دو و یا سه شب ماندن در سرزمین منی
۷. طواف وداع

چنانچه حاج واجبی از واجبات حج ترك کند حج او صحیح، و نیازی به اعاده آن نیست ولی به نظر جمهور فقهای اسلامی بر او ذبح گوسفندی واجب است، و هر هفت نفر هم می توانند در ذبح کردن يك شتر شريك، و در مکه ذبح، و گوشت آن را بر فقرای مکه توزیع نمایند

محرمات احرام یازده تا است

هفتای آن - چنانکه گذشت - میان مردان و زنان محرم
مشترك است

ودوتای آن ۱- پوشیدن سر ۲- پوشیدن لباس مفصل
ودوخته : خاص به مردان است

ودوتای دیگر آن ۱- پوشیدن دستکش ۲- پوشیدن
نقاب صورت، خاص به زنان است

ارتکاب محرمات احرام از سه حالت خارج نیست

حالت اول : از روی جهل و فراموشی و اجبار مرتکب
می شود، که در این حالت حج محرم درست و گناهی
و فدیة ای به او تعلق نمی گیرد.

حالت دوم : به جهت وجود عذر بطور عمد مرتکب
می شود، که در این صورت گناهی بر حاج نیست،
و ما بدل تعیین شده انجام می دهد ما نند : تراشیدن
و کوتاه کردن موی سر بعلت بیماری و یا ناراحتی که
در سرش است که در این صورت پس از کوتاه کردن
و تراشیدن در ازای آن، روزه گرفته یا صدقه داده، و یا
قربانی می کند .

حالت سوم: بدون هیچ عذری و بطور عمد مرتکب می شود که در این صورت به آن فدیة (سر بها) تعلق می گیرد.

محرمات احرام به اعتبار تعلق فدیة به آن اچهار قسم است
 ۱. فعل ممنوعی که فدیة ای به آن تعلق نمی گیرد مانند عقد ازدواج

۲. فعل ممنوعی که فدیة آن يك شتر است مانند: جماع قبل از تحلل اول

۳. فعل ممنوعی که فدیة آن مثلش و یا بدیل آن است مانند شکار کردن

۴. فعل ممنوعی که فدیة اش: روزه یا صدقه و قربانی است مانند تراشیدن و کوتاه کردن موی سر

این بود مختصر نامه ای از اعمال عمره و حج که تفصیل آن در کتاب «احکام حج و عمره در پرتو کتاب و سنت و آثار سلف» اینجانب - إن شاء الله تعالی - خواهد آمد

در پایان حج و عمره ای پربرکت و مورد قبول خداوند برایتان آرزومندیم و السلام علیکم ورحمة الله .